

חדשות המשפט העברי

ד"ר יעקב חבה, מנחה אקדמי | ד"ר שפרה מישלוב, מנהלת הקליניקה

גיליון מס' 8 | תמוז תשפ"ב | יולי 2022

הגנה על תלונות עובדים

סעש (ב"ש) 61443-08-18 אלטורי נ' ח.י מעדני גורמה בע"מ, י"א שבט תשפ"א, 24.01.2021

העובדות

התובע הועסק על ידי הנתבעת כקצב במחלקת בשר. מספר חודשים לפני פיטוריו הוא התלונן מספר פעמים על ליקויים וכשלים בקצבייה בפני גורמים בכירים בהנהלת הנתבעת. לאחר הודעתו, קצין בטחון מטעם הנתבעת מצא סחורה שהושלכה לפח בידי התובע. עקב כך, התובע זומן לשיחת שימוע לפני פיטורים בטענה שאינו מקיים את נהלי החברה. יומיים לאחר השימוע שלחה הנתבעת מכתב פיטורים לתובע. התובע הגיש תביעה לבית הדין האזורי בב"ש בעילת פיטורים שלא כדין. כמו כן, הוא ביקש פיצויים מכוח חוק הגנה על עובדים (חשיפת עבירות ופגיעה בטוהר המידות או במינהל התקין), תשנ"ז-1997, איסור לשון הרע, תשכ"ה-1965 ובגין עוגמת נפש שנגרמה לו.

הדין המשפטי

אגב בחינת שלושת התנאים הנדרשים להגנה על עובד שהתלונן והם: הגשת תלונה בתום לב, ליקויים העולים כדי הפרת חיקוק והגשת התלונה לראשות המוסמכת, דנה השופטת רחל גרוס בעמדת המשפט העברי בעניין זה. איסור לשון הרע - חרף חומרת איסור לשון הרע, ההלכה התקינה לו סייגים, כשאחד מהם הוא ההיתר לספר לשון הרע לשם תועלת. רבי ישראל מאיר הכהן מראדין בספרו "חפץ חיים", שעסק בהלכות לשון הרע מונה שבעה תנאים שבהתקיימם מותר יהיה לספר דברי לשון הרע על מנת להביא לתיקון עוולה שנחשף אליה. על פי התנאי השלישי, יש לפעול תחילה ל"מיצוי" התוכחה בפני המעוול עצמו, על מנת ליתן לו הזדמנות להיטיב דרכיו. ורק אם המעוול לא היטיב את דרכיו, אזי ניתן יהיה להודיע ברבים על העוולה על מנת להביא למיגורה.

הרב זולדן במאמרו "חשיפת מעשי שחיתות בחברה, בארגון ובשלטון" (שערי צדק, כרך טז (בעריכת הרב ציון ערוסי, תשע"ו), כותב כי "הימנעות מהעברת מידע למי שיכול לטפל ולפתור את העניין... מנימוקים של לשון הרע ורכילות, יכולה להיות מסוכנת". בהקשר זה מביא הרב זולדן את דברי בעל ה"פתיח תשובה", הרב ישראל איסר, הקובע כי הימנעות מחשיפת עוולה לתועלת, הינה אף חמורה יותר מאיסור לשון הרע "ובאמת שהנוהג כן גדול עונו מנשוא, ועובר על לא תעמוד על דם רעך". פוטנציאל הפגיעה - ככל שהעוולה בעלת פוטנציאל פגיעה בציבור רחב יותר, כך ישנה הצדקה רבה יותר לדחות את איסור לשון הרע מפני דיווח על העוולה. עם זאת, לעולם נדרש להתריע ראשית בפני המעוול בכדי לתת לו הזדמנות לתקן את דרכיו ("דיווח פנימי"), ורק אם ממשיך ניתן יהיה לדווח עליו לרשויות האכיפה ("דיווח חיצוני").

כפסק

על אף שהתלונה הופנתה אל גורם בכיר בנתבעת, אין לראות זאת כפנייה לרשות מוסמכת. זאת, משום הגורמים הפנימיים אליהם פנה התובע היו מעורבים בעצמם בביצוע העבירה. על התובע היה לפנות לגורם פנימי אחר בנתבעת, שאינו מעורב בביצוע העבירה, או בהיעדר כזה, היה עליו לפנות לגורם חיצוני, דוגמת משרד הבריאות. נפסקו לתובע פיצויים בגין פיטורים שלא כדין ובגין הפרת חוק איסור לשון הרע, אך התביעה לתשלום פיצוי מכוח חוק הגנה על עובדים נדחתה.

בשער הגיליון

קוראים יקרים,

עם סיום סמסטר ב', אנו שמחים לשתף אתכם גם השנה בכמה עדכוני פסיקה המשלבים את המשפט העברי, בהם עסקנו בשנה זו. בחרנו בסוגיות שפתחו זוויות חשיבה חדשות עבור הסטודנטיות שעבדו על פרוייקט זה, אלינור מוסה-זדה ורונה זתוני-נחום. תודתנו לסטודנטיות על שיתוף זה.

אנו מזמינים אתכם לעקוב אחר שאר הפרסומים והאירועים שלנו באתר הקליניקה:
<https://law-clinics.biu.ac.il/node/140>

מוזמנים לקרוא
באתר שלנו
גם את הגיליון החדש
של ממון ודין (15)
העוסק הפעם במחלוקות סביב
שכר עבודה.
[לגרסה אלקטרונית בדפדוף](#)

מעמד מבנים הסמוכים לבית הכנסת לעניין הריסה

בב"נ (נתניה) 34033-02-21 ועדה מקומית לתכנון ובניה - נתניה נ' כהן, כ"ח סיוון תשפ"א, 8 יוני 2021

העובדות

הוועדה המקומית לתכנון ובניה נתניה הגישה בקשה לצו הריסה ללא הרשעה של מבנים הצמודים לבית כנסת "חנד ואמת" המצויים על תוואי דרך ושטח ציבורי. המבנים הם: גדר התוחמת שטח המשמש כחצר בית כנסת ובניה קלה המשמשת כמטבח ושירותים לבית הכנסת. בית הכנסת טען כטענה מקדמית כי לבית משפט השלום אין סמכות עניינית לדון בתביעה שכן בית כנסת הוא מקום קדוש והסמכות בעניינו נתונה לשר הדתות.

הדין המשפטי

השופט אלי ברנד דן במעמד ההלכתי של המבנים הצמודים לבית הכנסת:

מקום קדוש - הדין העברי מבחין בין מבנה בית הכנסת עצמו למבנים הצמודים אליו לעניין רמת קדושתם. כך, עלית הג הבנויה על גג בית הכנסת אינה קדושה: "כתב המרדכי בפ"ק דשבת בשם רבינו מאיר: איני יודע איסור גמור להשתמש בעליה שעל גבי בבית הכנסת כמו שכתב ר"י דאפילו גגין ועליות דעזרה לא נתקדשו" (בית יוסף, על טור אורח חיים, סימן קנ"א). גם מעבר תת קרקעי או מנהרה מתחת לבית הכנסת או המקדש אינה קדושה (על פי הרמב"ם, פירוש המשנה למסכת תמיד פרק

א' משנה א'). מעבר לכך, גם מדפים הקבועים בתוך בית הכנסת עצמו ומשמשים להנחת ספרים וגינה המקיפה ומובילה לבית הכנסת אינם קדושים (מגן אברהם על אורח חיים סימן קנ"ד סעיף א'). לאור האמור, שעל פי ההלכה אין המבנים דנן מהווים חלק אינטגרלי מבית הכנסת וקדושת בית הכנסת אינה חלה עליהם, אין זה סביר כי דבר המלך יחמיר בהחלת הקדושה מעבר לדין הדתי עצמו.

בית כנסת בשטח שכור - לפי הוועדה המקומית לתכנון ובניה המבנים בנויים על שטחי ציבור. לפי ההלכה גם כאשר נכס שהושכר כדי למגורים משמש כבית כנסת, לא חלה עליו קדושת בית כנסת: "השוכרים בית ומתפללין בו אין לו דין בית הכנסת" (שולחן ערוך אורח חיים סימן קנ"ד, סעיף ב'). המשנה ברורה במקום (סעיף קטן ד') מסביר שזאת כיוון שמדובר בבית כנסת זמני - "הטעם דכיוון דבכלות זמן השכירות יש ביד בעל הבית שלא להשכיר להם עוד אם כן אינו אלא עראי ואין בו קדושה".

מחילה על שימוש בשטח כבית כנסת - קל וחומר הדבר בענייניו שהמבנים הקלים לא הושכרו כדין ונבנו על קרקע ציבורית ללא היתר. גם חלופ הזמן ושתיקה מצד הציבור אינם מהווים ויתור ונותנים הכשר לשימוש זה. כך על פי שו"ת הרשב"א (חלק ב' סימן

רצ"ב): "שורת הדין הגמרא שכל שבא לעשות חלל תחת רשות הרבים ואף על פי שראו הרבים ושתקו אין זו מחילה המועלת ברשות הרבים...". בהמשך דבריו באותה תשובה מביא הרשב"א את הנימוק לקביעה זו - "דאי אפשר לומר בה דפייס ואיפייסו לה ליה בני רשות הרבים אי אפשר להתפייס ולמחול שהדרך מסור הוא לכל העולם".

בניית בית כנסת צריכה להיות כדין - הרב יצחק זילברשטיין נשאל כיצד על פקח בניה שראה בית כנסת הכולל חריגת בניה לנהוג - "שאלתי שאלה זו את מורי חותני מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א והשיב לי: הנהלת בית הכנסת לא נהגה כשורה, משום שרצון התושבים הוא שכל בניה תהיה באישור השלטון, כי אחרת איש הישר בעיניו יעשה, ויעברו איסורים בהיזק ראייה ובבניה מסוכנת... ומן הדין מותר לסתור מבנה לא חוקי... ואם כן בית כנסת שנבנה בלי רישיון, ובמקום שהפריע והיה מסוכן לתושבי העיר, הריהו עומד לסתירה, ויתכן שלא חלה עליו קדושת בית הכנסת, כי הוא נבנה בגזל...". (חשוקי חמד על מסכת בבא בתרא בתלמוד הבבלי דף ג' עמוד ב'). קל וחומר שהדבר כן בנוגע למבנים הסמוכים לבית הכנסת שאינם חלק מבית הכנסת עצמו.

כפסק

טענת בית הכנסת לחוסר סמכות עניינית נדחתה.

חדשות המשפט העברי

ד"ר יעקב חבה, מנחה אקדמי | ד"ר שפרה מישלוב, מנהלת הקליניקה

השגת גבול על ידי ישיבה

ת"א (רחובות) 65691-06-17 לוד נ' עמותת נזר אהרון ע"ש חכם אהרון אורפלי זצ"ל, כ"ב טבת תשפ"ב, 26 דצמבר 2021

העובדות

עיריית לוד הגישה תביעה לפינוי עמותת המנהלת ישיבה גדולה בשטח ציבורי בבעלות העירייה במשך למעלה מעשר שנים. לטענתה העמותה לא עמדה במהלך השנים בהסדרת היתרי המבנים הקיימים ומבנים חדשים והשיגה את גבולה. עוד היא טוענת כי העמותה השכירה את המבנים לאירועים פרטיים כדוגמת שבתות חתן ושלשלה את ההכנסות לקופתה. העמותה מודה כי לא קיבלה את האישורים אך טוענת כי הובטח לה בעל פה על ידי עיריית לוד שהקרקע תוקצה לה ללא תנאי בשל כך שהיא מקדמת נוער נושר.

הדין המשפטי

השופט ישראל פת ציין כי המשפט העברי רואה בחומרה יתרה הסגת גבול וגזל קרקע שלא ברשות, קל וחומר כאשר מדובר בקרקע ציבורית וכאשר המעשה מבוצע ע"י מוסד חינוכי המשמש כשיבה. "הסגת גבול" – בתורה נאמר: "לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים בנחלתך אשר נתחל" (דברים, י"ט, י"ד). רש"י מסביר כי מדובר באדם המרמה את שכנו ע"י סימון הגבול בין שתי החלקות באופן שגוי

אמנם בראשונים יש מחלוקת האם איסור "מצווה הבאה בעבירה" נפסק להלכה והאם הוא מדאורייתא או מדרבנן (תוספות, סוכה, ט', א' ד"ה "הוא מיבעי ליה", ורמב"ן, פסחים, ל"ה, ב', ד"ה "אמר רב ששת"), אולם על כל פנים אין הצדקה ולגיטימציה לעשיית מצווה באמצעות פעולה אסורה.

שימוש ולא בנייה - העמותה טענה כי לא היא זו שבנתה את המבנים במקרקעין אלא רק עשתה בהם שימוש. אולם מעשה עבירה שנעשה ע"י אחרים אינו מצדיק המשך נקיטה באותו מעשה. בהקשר לכך יש להזכיר את דברי רבי יהושע בן חנניה: "פעם אחת הייתי מהלך בדרך והייתה דרך עוברת בשדה והייתי מהלך בה. אמרה לי תינוקת אחת: 'רבי לא שדה היא זו?' אמרתי לה: 'לא, דרך כבושה היא'. אמרה לי: 'ליסטים כמותך כבושה!' (עירובין, נ"ג, א').

נפסק

היות הישיבה עוסקת בטיפול בנוער נושר אינה מצדיקה הסגת גבול, גזל ושימוש במבנים שלא כדין. נפסק, בין השאר על פי ניתוח המשפט העברי, כי על העמותה לפנות את המקרקעין אותם היא מחזיקה שלא כדין.

ובאמצעות הסגת הגדר לשטחו של השכן. הרמב"ם מונה את איסור הסגת הגבול כמצוות לא תעשה (מצוות לא תעשה רמ"ו). ראו גם ספר החינוך, מצוה תקכ"ב). כן פסק הרמב"ם שהפולש לקרקע של חברו עובר על מצוות לא תעשה של "לא תגזול", למרות שהקרקע אינה עוברת לרשותו. אם ביצע את הגזלה בחזקה הרי הוא גזלן, ואם בסתר – הרי הוא גנב (רמב"ם, הלכות גניבה, ז', י"א).

מעמד הקרקע - חז"ל קבעו כי הקרקע אינה נקנית לגזלן, אלא ברשות בעליה היא עומדת, ויש להחזירה לנגזל (מאירת עיניים לרבי יהושע ולק כהן, על שולחן ערוך, חושן משפט, שע"א, א). אסור ליהנות משדה גזול ואסור להיכנס לבית גזול, בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים (הרמב"ם, שם, ה', ג').

מצווה הבאה בעבירה - העמותה כתבה כי פעילותה היא מצווה וברכה לנוער הנושר מדרך הישר ויש ערך רב בלימוד תורה וחינוך. על פי הדין העברי קיום ישיבה ומוסד חינוכי על קרקע גזולה מהווה מצווה הבאה בעבירה. כך לדוגמה אין לברך על מצוות "הפרשת חלה" מלחם שנאפה מתבואה גזולה משום "בוצע ברכך ניאץ ד" (תהילים, י', ג'; בבלי, בבא קמא, צ"ד, א'), ישנו איסור שימוש בלולב הגזול לשם קיום מצוות ארבעת המינים בסוכות (בבלי, סוכה, ל', א') ועוד.

מום שלא ידע בו הלווק – מחזירו ... שזה מקח טעות הוא. (רמב"ם, הלכות מכירה ט"ו, הלכות א-ד). אם נהוג לייחס חשיבות ממשית לסימן המסחר ולזהות היצרן בהחלטה איזה מוצר לרכוש - מוצדק לאפשר לצרכן לבטל את העסקה.

הגנה על היצרן – רבי חיים פלאג'י (החבי"ף) בספרו "רוח חיים" אוסר על שימוש בסימן מסחר ללא רשות מטעמים מעין-נזיקיים של השגת גבול. שו"ת דברי מלכאל (סימן קנז) קובע כי למרות שלא ניתן להגדיר פגיעה ברווחים עתידיים של בעל סימן המסחר בשל שימוש בסימן מסחר ללא היתר כ"נזק", עדיין יש לראות בכך "חסרון". לכן לא ניתן לומר על שימוש מעין זה: "זה נהנה זה לא חסר" ואין להתירו.

הגנה על השוק – את הבסיס לאיסור על שימוש בסימן מסחר למען הגנה על השוק עיגנו פוסקים בדוקטרינות שונות, ביניהם: "מרחיקין מצודות הדג" (תלמוד בבלי, בבא בתרא, כא, ב); "היורד לאומנות חברו" (תלמוד בבלי, סנהדרין, פא, א; שם, בבא בתרא, כא, ב); "מנהג הסוחרים" או "תקנת הסוחרים" ועוד.

המשתמש בסימן - האיסור על גניבת דעת אינו מעניק לצרכן עילת תביעה מכוח דיני הטעות, אלא מטיל איסור על המוכר. לדעת ערוך השולחן, ככל שמעשיו של המוכר כרוכים בהטעיה, הרי שיש בהם אף משום גזל מצדו של המוכר (ערוך השולחן, חושן משפט, רכז, א).

נפסק

הערעור התקבל חלקית. התיק חזר לבית המשפט המחוזי לשם הכרעה במחלוקת העובדתית בעניין שינוי תכונות הבושם בעת העברתו לבקבוקונים, ולמתן פס"ד משלים. היה והטענה תוכח, אזי יקבע שהופרו סימני המסחר, והסייג של שימוש אמת לא יעמוד למשיבה.

בברכת המשך קיץ נעים!

הקליניקה למשפט עברי

פגיעה במוניטין

ע"א 8668/19 CHANEL - (חברה מאוגדת על פי דיני צרפת) נ' סנט וויש בע"מ, כ"ה חשוון תשפ"א, 31.10.2021

העובדות

המערערת היא בעלת סימן מסחר בשוק הבשמים – שאנל (Chanel). המשיבה מבקבת בשמים יוקרתיים מחדש, ומוכרת אותם במחירים נגישים. זאת, תוך ציון שם הבושם המקורי, יצרניתו וההבהרה הבאה: "סנטוויש רק אורזת מחדש בשמים מקוריים. סנט וויש אינה קשורה בשום דרך ליצרן של בושם זה". המערערת טענה כי המשיבה גורמת להטעיית הצרכנים, פוגמת באיכות הבושם ופוגעת במוניטין שלה ובתדמית סימן המסחר. מנגד, המשיבה טענה כי מעת שרכשה את בקבוקי הבושם, שאנל "מיצתה" את זכותה לשלוט בשימוש בו, ואין באפשרותה למנוע את העברתו.

הדין המשפטי

השופט ניל הנדל נדרש לעמדת המשפט העברי ביחס לסימני מסחר:

הגנת הצרכן – שימוש ללא רשות בסימני מסחר וחקיון יכול לעלות כדי "אונאה" שעשויה לזכות את הצרכן בפיצויים או בביטול חוזה. אם לטעות אין השפעה כספית, עשויות לעמוד לרוכש תרופות שונות מכח הלכות מכר לפי הכלל "המוכר לחבירו קרקע ... או שאר מטלטלין, ונמצא במקח